

JÁMIYETLIK-GUMANITAR PĀNLER

ҚАРАҚАЛПАҚ ЖЫРАҰШЫЛЫҚ ӨНЕРИНИҢ ИЗЕРТЛЕНИҰ МӘСЕЛЕЛЕРИ

Бекбергенова З.У.

*Ўзбекстан Республикасы Илимлер акедемиясы Қарақалпақстан бөлими
Қарақалпақ гуманитар илимлер илим-изертлеу институты*

Аннотация: Қарақалпақ жыраўлары хэм жыраўшылық өнери хаққында дәслепки илимий маглыўматларды биз белгили фольклор изертлеўшилери Н.Дәўқараев, Қ.Айымбетов, Н.Жапақов, О.Кожуров, Қ.Максетовлардың мийнетлеринде ушыратамыз. Бүгинги фольклортаныў илиминде карақалпақ жыраўлары хэм олар атқарган терме-толғаўлар хэм дәстанлар, олардың жарнлық хэм көркемлик өзгешеликлери илимий-теориялық тәрептен еле де тереңирек үйрениўди талап етеди. Профессор С.Бахадырованың бир қатар илимий мақалалары менен изертлеўлеринде XIV-XV әсирлердеги ногайлы заманында жасаған карақалпақ жыраўы Доспанбет, XVIII әсирдеги жыраўшылық мектебиниң ири ўәкили Жийен жыраў, XIX әсирдеги белгили Шанхай жыраў, XIX әсирдиң ақыры - XX әсирдиң дәслепки шерегинде жасаған Өгиз жыраў, Өтенияз жыраў хэм басқа да жыраўлардың өмири хэм жыраўшылық өнерине бағышланған мақалалары бир қатар илимий журналларда басылып шықты. Алым карақалпақ дәстанлары хэм оларды жырлаган жыраўлардың атқарыў шеберлиги хэм өзине тән өзгешеликлери хаққында жазған илимий мақалаларында карақалпақ жыраўшылық өнери хэм оның өзине тән тәреплери хаққында оғада зәрүр хэм әҳмийетли мәселелерди изертлеп, анализлейди. Сондай-ақ, мақалада алымның илимий изертлеўлери хэм мақалаларында кең көлемли дәстанлардың бизгеше жетип келиўинде жыраўлардың атқарыўшылық шеберлиги, жыраўшылық өнери, жыраў пайдаланған намалары, олардың музыкалылығы сыяқлы көплеген көркем-эстетикалық өзгешеликлери изертленгенлигине үлкен итибар қаратылды.

Гилт сөзлер: жыраў, жыраўшылық өнери, терме-толғаў, дәстан, атқарыў шеберлиги, қобыз.

Аннотация: Первоначальные информации о каракалпакских жрау и жрауского искусство мы встречаем в произведений каракалпакских фольклористов Н.Давкараева, К.Аимбетова, О.Кожурова, К.Максетева и др. В сегодняшней науке фольклористике каракалпакский жрау и художественные особенности исполнения терме-толғау и каракалпакских эпосов, с научно-теоретической стороны требуют еще глубокого изучения. Опубликован ряд научных статей посвященное каракалпакскому жраускому искусству и творчеству жрау, профессора С.Бахадыровой в ее исследований каракалпакский жрау Доспанбет относящиеся к XIV-XV вв живший в ногайском периоде. В XVIII веке крупный представитель жрауской школы

Жийен жрау, к XIX веку относится знаменитый Шанхай жрау, и Огиз жрау вместе другие относящиеся к концу XIX- и началу XIX веку. Ученый ставит перед собой анализ и основные задачи жрауского искусства в их исполнении караклпакских народных эпосов, их особенности исполнения. Таким образом, в статье рассмотрено объемистое научное исследование ученого уделившего художественно-эстетическим особенностям жрауского искусства, использование музыки в исполнении, исполнительского мастерства, которое имеет большое значение в сохранении и распространении от поколения к поколению в наши дни.

Ключевые слова: Жрау, жрауское искусство, терме-толгау, эпос, мастерство, кобыз

Abstract: We find initial information about the karakalpak zhrau and zhrau art in the works of karakalpak folklorists N.Davkarayev, K.Ayimbetov, O.Kozhistrov, K.Maksetov and others. In today's science of folkloristics, the karakalpak zhrau and the artistic features of the performance of terme-tolgau and karakalpak epics, from the scientific and theoretical side, require further in-depth study. A number of scientific articles have been published on the karakalpak zhrau art and creativity of the zhrau, Professor S.Bakhadyrova in her research of the karakalpak zhrau Dospanbet dating back to the XIV-XV centuries, who lived in the Nogai period. In the 18th century, a major representative of the zhrau school was Zhiyen zhrau, the famous Shanghai zhrau dates back to the 19th century, and Ogiz zhrau along with others dating back to the end of the 19th and early 20th centuries. The scientist sets himself the analysis and main tasks of zhrau art in their performances of karakalpak folk epics, their performance features. Thus, the article examines the voluminous scientific research of the scientist who paid attention to the artistic and aesthetic features of the zhrau art, the use of music in performances, performing skills, which is of great importance in the preservation and distribution from generation to generation in our days.

Key words: zhrau, zhrau art, terme-tolgau, epic, craftsmanship, kobyz

Профессор С.Бахадырованың бир қатар илимий мақалалары менен изерттеулерінде XIV-XV ғасырлардағы ноғайлы заманында жасаған қарақалпақ жырауы Доспамбет, XVIII ғасырдағы жыраушылық мектебінің үлкен ұяғили Жийен жырау, XIX ғасырдағы атақты Шаңқай жырау, XIX ғасырдың ақыры XX ғасырдың дәлелік шерегинде жасаған Өгиз жырау, Өтенияз жырау ғ.т.б. да жыраулардың өмірі хәм жыраушылық өнеріне арналған бир неше мақалалары күнделік баспа сөз бетлерінде үзліксиз жарияланып барды. Алым қарақалпақ дәстанлары хәм оларды жырлаған жыраулардың атқарушылық шеберлігі хәм өзине тән өзгешеліктері хақында жазған илимий мақалалары менен мийнетлерінде курғак фактологиялық мағлыұматларға сүйенип қоймастан, дала жазулары материаллары, информаторлардың хәм илимпазлардың илимий мийнетлеріне тийкарланып, талқылаулары нәтижесінде анық пикирлерін билдириуге хәрекет етеди. Мысалы, «Доспамбет жырау XIX ғасыр»

(ӨзРИАҚҚБ Хабаршысы. №4-5. 1999-жыл) деген мақаласында қарақалпақ фольклортаныуы илиминде оғада аз үйренілген, ноғайлы аўқамы дәуиринде жасаған Доспамбет жыраў хакқында сөз етеди. Доспамбет жыраўдың толғауларын жыйнаў хәм баспадан шығарыў, изертлеў иси усы ноғайлы аўқамына кирген ноғай, кумық, башкурт, татар, казак, қарақалпақ халықларында ХІХ әсирдің ақырынынан баслап қолға алынып, жыраў толғауларынан бизге келип жеткени 150 қатар толғаў екенлиғи атап өтиледі. Бул толғаулардың ең биринши рет 1883-жылы Мұхаммед Османов тәрәпинен курастырылып «Ноғай уа кумық шығырлары» атлы китапта Санк-Петербургта басылып шыққанлығын, китапта Доспамбет жыраўдың «Азаў, Азаў дегениң», «Айнала булақ басы тең», «Озыўшылар озбаңыз» деп басланатуғын толғаўы басылғанын, буннан соң Доспамбет жыраўдың толғаулары 1910-жылы Қазанда Ғ.Муштак тәрәпинен таярланған «Шайыр» деп аталған китапта оның «Айнанайын ақ жайық» толғаўы Махамбет толғауларынын арасына кирғизилип басылғанын, 1935-жылы Мақашқалада А.Жәнибек тәрәпинен таярланған «Аўыл поэзиясы иә де ноғай ел әдебияты» китабында «Қоғалы көллер, кам суўлар» деп басланатуғын толғаўы басылып, жыраў творчествосы хакқында тийкарғы дереклердің усы китаптарда берилгенлиғин тийкарлап көрсетеди. Буннан соң Доспамбет жыраўдың ноғайлы аўқамына кирген халықлардың әдебиятында жазба әдебияттың үәкили сыпатында изертлениўи, әдебият хрестоматияларына, антологияға кирғизилиўи қолға алынып, бул исте казак, ноғай, кумық әдебиятшыларынан Суюншалиев, А.Сикалаев, М.Мағаун, И.Капаев т.б. мийнетлери атап өтиледі.

Доспамбет жыраўдың дәретиўшилигиниң қарақалпақ жазба әдебиятының дәрелиў дәуирине кирғизилиўи өткен ХХ әсирдің 70-жылларының ақырында пайда болды. Бул бойынша «Қарақалпақ әдебияты тарийхы» (Нөкис, 1983), К.Мәмбетовтың «Ерте дәуирдеғи қарақалпақ әдебияты» (Нөкис, 1992) мийнетлеринде сөз етиледі.

С.Бахадырова «Доспамбет жыраўдың қашан туўылғанлығы хәм қашан қайтыс болғанлығы хакқында бизиң қолымызда мағлыўмат жоқ. Жыраўдың жасағаны хакқында бизге исенимли мағлыўмат беретугын хұжжет – оның өз шығармасы. Доспамбет жыраў ноғайлыдан шыққан Алтын Орданың ыдыраў дәуиринде жасаған жыраўлардың бири» (128-бет), – деген пикир билдириў менен казак илимпазлары «Бес ғасыр жырлайды» деп аталған еки томлық китапта (Алмата, 1989) оны ХV әсирдің 90-жыллары Азов қаласында туўылған Киши Орданы басқарыўшы аристократлар әўладынан шыққан, өлген жылы 1523-жылы Астрахан түбинде қаза тапқан деп мағлыўмат берсе, М.Мағауинниң «Қопыз и копье» (1970) китабында хәм 1971-жылы таярлаған «Алдаспан» антологиясында оны ХV әсирдің ақыры, ХVІ әсирдің басында өмир сүрген деген мағлыўмат берсе, «Қарақалпақ әдебияты тарийхы» (1983) китабында ХV әсирдің ақыры, ХVІ әсирдің басы деп келтирилсе, К.Мәмбетовтың «Ерте дәуирдеғи қарақалпақ әдебияты» (1992) мийнетинде ХVІ-ХVІІ әсирге кирғизип, жыраўдың жасаған дәуири хакқындағы мағлыўматлардың илимий мийнетлерде хәр қыйлы аталып жүрғенлиғин

илимий жақтан тийкарлап өтеди. Илимпаз С.Бахадырова Доспамбет жыраудың жасаған дәуірлерин жыраудың өзинің толғаулары тийкарында анықлауға хәрекет етеди хәм «Доспамбеттің толғаулары бойынша ол Донның Азов теңизине куяр жеринде Киши Орданы баскарыушы әскерий аристократлардың семьясында тууылады. Доспамбеттің өзи Азов теңизи этирапын бийлеушиси хәм әскер басшысы болады. Доспамбеттің аты пүткил Алтын Орда аймағындағы халықлардың барлығына белғили, өз дәуіринің ири жәмийетлик, мәмлекетлик искерлеринен есапланады.... Доспамбет жыраудың толғауларына сер салып қарағанда ол Мамайға хызмет еткен хәм Мамай Алтын Орда сарайында хәкимлик еткен жыллары белғили әскер басшы, сарай ақылғөйи болған жырау» (128-бет) деген пикирлерин билдирип өтеди. Мақалада Доспамбет жырауға қатнаслы Мамай хаккында шығыс жазба дереклеринде мағлыұмат аз болып, рус жылнамаларында кең түрде бар екенлигин илимий мийнетлерге тийкарлап белғилеп көрсетеди. Доспамбеттің «Өкинбең» редифи менен жуўмақланатуғын толғауынан хәм «Озыўшылар, озбаңыз» толғауларынан мысаллар келтирип, Мамайдың рус князлери менен болған саўашта қаза болғанлығын, Доспамбеттің өзинің де усы саўашқа әскер басшылардың бири сыпатында хәм усы жаўгершиликте қайтыс болған батыр сыпатында көриниўин айрықша атап көрсетеди хәм жырауды XIV әсирде ноғайлы заманында жасаған жырау деп айтсақ болады деген пикирлерин билдиреди (129-бет). Мақалада Доспамбет жыраудың толғаулары тийкарында және де қызықлы хәм жаңа мағлыұматларды келтирип өтиледі. Әсиресе, жыраудың «Азаўлыдан Стамбулдан неси кем», «Арғымаққа оқ тийди», «Озыўшылар, озбаңыз», х.т.б. толғауларында «Азаў» хәм ноғайлардың батырлары Есақай, Қосай, Досайлардың исмлеринің қазақ, карақалпақ, қырғыз, ноғай дәстанлары менен жырларында ушырасатуғынлығынын илимий мийнетлерге тийкарлап талқылаулары оғада исенимли шыққан. Әсиресе, жырау толғауларындағы «Ер Қосай» исмин Қурбанбай жырау жырлаған карақалпақ дәстаны «Ер Қосай» ға қатнаслы изертлеулері оғада қызығыўшылық туўдырады. Мақаланың соңында автор: «Доспамбет толғауларында Ыатанды қорғаў, ел-журтты қорғаў идеясы сөз етиледі. Оның толғаулары өз елин қорғаў ушын туўылған хәм саўаш майданында бир неше рет жарадар болған ел батырының толғаныслары. Оның толғауларында Азов теңизи, Едил, Жайық бойларында жасаған кең пайтахт ноғайлы елин, ел үстиндеғи бийлерди, халкын үлкен сүйиўшилик пенен жырлайды. Доспамбет толғаулары ноғайлы дәуіринде жасаған жыраулардың толғаулары менен идеялық, көркемлик жақтан бирдей сабақлас» (130-бет) деген жуўмаққа келеди.

Алым «Шаңқай жырауға 190 жыл» (ӨзРИАҚҚБ Хабаршысы. №5/6, 2004-жыл) деген мақаласында карақалпақ жыраушылық өнерин бийик шыңға көтерген, карақалпақ дәстанларының, намаларының жетилисиўине салмақлы үлес қосқан, Бухара, Самарканд, Ферғана, Зарафшан алабында жасаўшы карақалпақлар арасында аты белғили ең ири жырауларымыздың бири Шаңқай (Шанкот) жырау хаккында сөз етеди. Жырау хаккында Н.Дәўқараев.

Қ.Айымбетов, Қ.Максетовлардың мийнетлерінде сөз етилип, жыраў хакқындағы мағлыұматлардың Бухара этирапына болған фольклорлық экспедицияларда илимпазларымыз тәрәпинен жыйналғанлығын айтып өтеди. Жыраўдың жасаған дәўири, туўылған хәм өлген жылы, әсиресе, Шаңқай, ямаса Шанкот исми менен аталыўы оғада қызыклы түйиледи. Илимпаз бул хакқында мынандай мағлыұматларды келтиреди: «Шаңқай жыраўдың өз аты Досмухаммед (Досымбет), оны халқымыз Шаңқай, Шанкот деп атаған, усылай аталыўының себеби хакқында түрли болжаўлар бар. Олардың биринде Шаңқай сөзи «шалғай», яғный «шетки», елдің ең шетинде отырған аўылдан шыккан деген мәнини береді десе, екінши болжаўда оны урыўына байланыстырады. Ол қарақалпақтың Маңғыт арысының оймаўыт урыўының кара аталық шақабынан, оның Шанкут тийресинен болған. Оның «Шаңқай», «Шанкот» аталыў себеби урыўына байланыслы болыўы керек» (123-бет). Шаңқай жыраў 1814-жылы Зарафшан алабындағы Тамды елатына қараслы Бесапан деген жерде дийхан шаңарағында туўылады. 1884-жылы 70 жаслар шамасында қайтыс болады. Жаслайынан жыраўшылық өнерге қызыкқан Шаңқай дәслеп киши тойларда, соңынан оның даңқы елге жайылып үлкен тойларда атқара баслайды. Оның репертуарында «Алпамыс», «Әўезхан», «Шийрин-Шекер», «Толыбай сиңши», «Күнтуғмыш», «Маликаняр», «Ер Ахмет хәм Ерназар», «Қырық қыз», «Ғоруғлы», «Едиге» сыяқлы дәстанлар болған. Шаңқайды «бақсы» деп атамайды, себеби ол лақайда емес, тек ғана қобызда атқарғанлығын, ол өз заманындағы жыраўлардан хош ҳаўазы, шайыршылық таланты, өзи дәреткен қосықларға наманы өзи шығарыў уқыбы менен белғили болып, бизиң қолымызда оның 200 қатарға жақын қосықлары хәм «Шаңқай» деп аталатуғын жыраў намасы белғили болғанлығын атап өтеди. Илимпаз «Шаңқай» нама бул жыраў намаларының ең сереси, ең қыйын, жыраўдан оның қызығыўын хәм күшли лапыз хәм толғанысты талап ететуғын нама. Жумабай жыраў Базаровтың маған берген мағлыұматы бойынша жыраў қызбай турса бул наманы атқара алмайды екен. Бул наманы атқарыў бир ат жүгин түсирген менен бирдей, соның ушын жыраўдың даўысы ашылысып, өзи қызған ўақытта бул нама нағыз «Шаңқай» нама болып шығады дейди. Шаңқайдың өзиниң жыраў намаларына қосқан үлкен үлесиниң бири – өзине шекем жеткен хәр бир жыраў намаларын жетилистирип оны қайта ислеўи. Соның нәтийжесинде бурыннан киятырған «Ылғал», «Жар-жан», «Хей яр» сыяқлы намаларды жыраўлар Шаңқай жолы менен деп оны өз алдына айырып айтады» (123-бет). Және де, Шаңқайдың күшли импровизатор жыраў болғаны, ол жыраўлар менен отырған жеринде айтысқа да түсип, қосықты бирден төгилдирип шығарыўы, ол өзи жасаған Елибай елине белғили Өтелбай, Толенғут, Нурлыбай көрпе сыяқлы жыраўлар менен айтысы халыққа белғили болғанлығын көрсетип өтеди. Және де, мақалада Шаңқай жыраўды өз заманласлары ғайбана күшке ийе, Алла-таала тәрәпинен берилген талантқа ийе жыраў деп есаплағанлығын мынандай қызыклы мағлыұматлар арқалы дәлиллеп көрсетеди. «Ол дәстанды атқарғанда ярым ақшамнан кейин күдиретли бир даўыс пайда болады екен.

Сол күдиреттің қаяқтан келетуғынына хайран болған Қурбанбай (бизге белғили Қурбанбай жыраў Тәжибаев емес – С.Б.) деген шәкирти оннан сорайды. Сонда ол Қурбанбайды хеш адам жоқ шөлистанға алып кетеди. Сол жерде қобызы менен жырлайды. Шаңқайға жанағы күдиретли әрұак келеди. Ол Қурбанбайдың көзине Шаңқайдың еки ийнинде еки жылан болып келип ийретилип ойнайды. Әрұакты көргенде үндемеў керек, себеби ол шәмшил болады. Қурбанбай «апа жылан» деген ұактында жылан жоқ болып кетеди. Шаңқай өзи шәкиртинен ашыўы келип қуўып жибереди. Қурбанбай жыраўға пәтиясын бермейди, соннан ол шала жыраў болып қалады» (123-124-бетлер). Сондай-ақ, бул мақалада Шаңқайдың уллы философ, ғуманист, ойшыл жыраў болғанлығын «Болмаса», «Яқшидур», «Жаңабат», «Мениң атым Шаңкот бахши», «Болур», «Хан оразы қайтарда» х.т.б. сыяқлы өзи жырлаған терметолғаўларынан мысаллар келтирип әдебиятымызда өз орнына ийе шайыр-жыраў болды деген пикирлерди билдиреди. Бул мақала кишкене көлемде болыўына қарамастан, бизден оғада узак әсирлерде жасаған Шаңқай жыраўдың өмири хәм дәретиўшилиғин ашыўда бахалы мағлыўматларға байлығы менен дыққатымызды тартты десек болады.

Алым С.Баҳадырова «Өғиз жыраўдың «Алпамыс» дәстаны хаққында» (ӨзРИАҚҚБ Хабаршысы. №3, 1990) деген мақаласында XIX әсирдің ақыры XX әсирдің биринши ярымында жасаған Қарақалпақстан, Хорезм хәм Түркменстан аймақларында белғили болған атақлы жыраўларымыздың бири Өғиз жыраў (Хожамберген Нияз улы (1879-1953) жырлаған «Алпамыс» дәстанының басқа туўысқан қазақ, өзбек халықларының «Алпамыс» дәстаны вариантлары менен байланысы хәм өзине тән өзгешелиғи хаққында сөз етеди. Өғиз жыраў 1879-жылы Шымбай районының хәзирғи Усман Юсупов аўылы территориясында «Қайшылы» аўылында туўылады хәм 1953-жылы өзи туўылған аўылында 74 жасында қайтыс болады. Жыраўдың репертуарында «Алпамыс», «Қоблан», «Мәспатша», «Шәрьяр», «Едиге», «Қырық қыз», «Айдос бий» сыяқлы дәстанлар, бир неше термелер болған. Мақалада «Алпамыс» дәстанының Өғиз жыраў варианты 1934-жылы фольклоршы Қ.Айымбетов тәрәпинен жазып алынып, 1937-жылы Москвада өз алдына китап болып басылып шыққанлығын, сол баспасы 1941-жылы Ә.Шамуратов тәрәпинен усы атамада баспадан шығарылса, ал, 1981-жылы Қ.Байниязов, Н.Айымбетовлар тәрәпинен таярланып, «Қарақалпақ фольклоры» ның көп томлығының 7 томында үшінши рет басылып шыққанын, усылайынша Өғиз жыраў жырлаған «Алпамыс» дәстаны дүнья халықлары фольклорында бар вариантларын байытыўға салмақлы үлес болып қосылғанылығын айрықша атап өтеди. Және де, «Алпамыс» дәстаны көп тилде жырланып, бурынғы аўқамда жасайтуғын өзбек, қазақ, карақалпақ, башқурт, татар, тәжик х.т.б. халықлар менен бирге, бурынғы аўқамнан тысқары Туркия, Иран, Аўғанстан, Қытайдағы қазақ, уйғырларда, түрки, парсы-иран тиллес халықлардың көпшилиғинде бар дәстан есапланып, оның сюжетлик мотивиндеғи айырым элементлер әйемғи ғрек мифолоғиясы менен, ески түрки жазба естеликлери менен байланысы хәм неше әсирлер

дауамында жырлаушылар тәрәпинен айтарлықтай өзгеріске ушырамастан бизге жетіп келгенлігі тийкарғы өзгешелігі сыпатында көрсетіп өтиледі. В.М.Жирмунскийдің пикири бойынша «Алпамыс» дәстанының толық түрдегі ең көркеми қоңырат версиясы, яғный өзбек, казак, қарақалпақ версиясы. Қарақалпақтарда «Алпамыс» дәстанының 9 варианты, өзбектерде 28 варианты, қазақтарда 15 варианты жазып алынғанлығын, фольклор хам әдебиат изертлеушілері Н.Дәукараев, И.Сағитов, Қ.Максетовлардың пикиринше қарақалпақша вариантының ишінде Өғиз жырау варианты идеялық-көркемлик сапасы жағынан ең жоқарғысы деп бақаланғанлығы, «Өғиз жырау жырлаған «Алпамыс» тың ең баслы өзгешелігі көлеминиң ықшамлығы, мазмунының тереңлігі, қосымша сюжетлердиң азлығы, жыраудың орғиналлығы, тилиниң көркемлігі, диний инанымдағы сөзлердиң, пайғамбардың атларының көплигі менен өзгешеленеди» (105-бет), – деген мағлыұматларды келтирип өтеди. Мақалада, Өғиз жырау жырлаған «Алпамыс» дәстанының айырым сюжет хам мотивлериниң «Китаби дедем Коркут» жазба естелигиндегі «Байбура бек улы Бамси-Бейрек» хакқындағы 3-жыр менен байланысатуғынын, жәнеде, қоңырат версиясының ишінде өзбекше Фазыл Юлдаш варианты, казакша Майкот-Субанкул варианты, қарақалпақша Есемурат жырау, Қыяс жырау вариантлары менен қысқаша болса да салыстырылып, олардағы айырым сюжетлик хам мотивлик уқсаслықлар менен өзгешеликлерди анық мысаллар менен дәлиллеген. Мақаланың соңында автор: «Алпамыс» дәстанының Өғиз жырау варианты көркемлик қунының жоқарылығы, ықшамлығы, мазмунлылығы, және қахарманлық дәстанларға тән болған традициялық мотивлердиң көплигі, халықтың мифолоғиялық образларының байлығы менен өзгешеленеди» (107-бет), – деген тужырымлы жуұмақлаушы пикирлерин билдиреди.

С.Бақадырова буннан басқа да, қарақалпақ фольклортаныуының әхмийетли мәселелерине арнап «Өтенияз жырау» (1884-1970-жж.) ӨзРИАҚҚб Хабаршысы. №3, 2001-жыл), «Қырық қыз» дәстаны – қарақалпақ халқының миллий мақтанышы» («Әмиўдәрья» журналы, №11-12, 1997-жыл), «Жийен жырау хам «Гүлайым» ертегі хакқында» (Әмиўдәрья. №4. 1991-жыл), «Халық творчествосының жоғалып баратырған өнери: эпостың атқарылыуын илим дәрежесине көтериў мәселеси» (ӨзРИАҚҚб Хабаршысы. №2, 2007-жыл), «Қарақалпақ қобызы» (Еркин Қарақалпақстан. 21-сентябрь, 2010-жыл), «Қарақалпақ жырауы» (Қарақалпақ әдебияты. Май-июнь, 2017-жыл), «Жырау – қарақалпақ халқының миллий байлығы» (Еркин Қарақалпақстан. 8-июнь, 2021), «Жырау намалары – бийбақа тарийхый естелик» (Қарақалпақстан жаслары. 5-октябрь. 2000-жыл) х.т.б. бир неше мақалаларын күнделикли басылымларда үзликсиз жәриялап, халқымыздың миллий байлығы болған халық аўызеки дәретиўшилиги ұлғилерин кең жәмийетшиликке үгит-нәсиятлауда белсендилик көрсетип барды.

Биз профессор С.Бақадырованың бир қатар илимий мийнетлери бойынша изертлеулеримиздиң жуұмақларын илимий журналлардағы

мақалаларымызда избе из түрде сәулелендирип бардық [1]. Лекин, алымның биз талқылап өткен илимий мийнетлери дөретиўшилигиниң үштен бир бөлегин курайды. Оларды хәр тәреплеме толық хәм тереңнен изертлеў аркалы бүгинги хәм келешек әўладларга жеткерип бериў алдагы ўазыйпаларымыздың бири есапланады.

Пайдаланылған әдебиятлар:

1. Бекбергенова З. У. Изучение в каракалпакской фольклористике репертуара жырау и их кобыза //Вестник науки и образования. – 2019. – №. 22-1 (76). – С. 67-70.
2. Utepvovna B. Z. To the Question of the Author's Word and the Image of the Author //Turkish Online Journal of Qualitative Inquiry. – 2021. – Т. 12. – №. 8.
3. Бекбергенова З.У. Эпик талқинда икки овозли нутқни ифодалаш назарий асослари //Международный журнал Искусство слова. – 2021. – Т. 4. – №. 2.
4. Бекбергенова З. У. К проблеме коммуникативной и художественно-эстетической функции диалогической речи (на материале романов каракалпакских писателей) //European journal of literature and linguistics. – 2017. – №. 1. – С. 55-59.
5. Бекбергенова З. У. Двуголосое слово как основной компонент речи прозаических произведений Т. Каипбергенова //Вестник Южно-Уральского государственного гуманитарно-педагогического университета. – 2013. – №. 8. – С. 126-135.
6. Бекбергенова З. У. ПОРТРЕТНОЕ ОПИСАНИЕ В КАРАКАЛПАКСКИХ РОМАНАХ //Spirit Time. – 2018. – №. 10. – С. 40-43.

